

Metodološki izazovi u istraživanjima međugrupne prijetnje: smjernice za buduća istraživanja

Ena Uzelac

Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Bogat istraživački korpus percepcije međugrupne prijetnje pokazatelj je njezine bitne uloge u dinamici međugrupnih odnosa. Međutim, percepcija prijetnje kao glavni uzrok predrasuda i nepoželjnih međugrupnih ishoda sistematično se počela istraživati tek pojavom teorije međugrupne prijetnje u okviru koje su integrirane postavke ranijih relevantnih teorija. Ovaj rad ima nekoliko ciljeva od kojih je prvi pružiti kritički osvrt na konceptualizaciju konstrukta međugrupne prijetnje kako ga određuje teorija međugrupne prijetnje. U okviru toga bavimo se pitanjem definiranja različitih tipova prijetnje i potrebom za revizijom prvotnoga modela, a potom i složenosti koju u istraživanja unose recipročnost i dinamičnost konstrukata u modelu. Drugi je cilj ukazati na poteškoće povezane s mjerenjem međugrupne prijetnje kojima se bavimo kroz prikaz eksperimentalnih i korelacijskih istraživanja međugrupne prijetnje. U okviru toga te da bismo upoznali druge istraživače s mogućnostima različitih metodoloških pristupa, ukazujemo na njihove prednosti i ograničenja, donosimo pregled dosad provedenih istraživanja te povezujemo njihove znanstvene i praktične doprinose. Teorija naglašava važnu ulogu kontekstualnih specifičnosti pri procjeni važnosti različitih tipova prijetnje, što ponekad dovodi do nejednake u njihovim nazivima te u radu ističemo i kako to može biti metodološki izazov. Konačno, baveći se metodološkim izazovima i neriješenim pitanjima u istraživanjima međugrupne prijetnje, treći nam je cilj bio ponuditi i potencijalna rješenja postojećih problema te dati smjernice za buduća istraživanja.

Ključne riječi: međugrupni odnosi, teorija međugrupne prijetnje, konceptualizacija međugrupne prijetnje, mjerenje međugrupne prijetnje, istraživački pristupi

Ena Uzelac 0000-0001-5104-2612

Autorica zahvaljuje Margareti Jelić na kritičkome čitanju rada i korisnim povratnim informacijama.

Ovaj rad je proizišao iz doktorske disertacije Ene Uzelac *Međugrupni kontakt i unutargrupna identifikacija kao prediktori međugrupne prijetnje u višetničkim zajednicama* (2023) (Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet), a nastao je u okviru znanstvenoga projekta *Integracijski procesi većine i manjine u etnički mješovitim zajednicama: uloga međuetničkog kontakta, percipirane prijetnje i socijalnih normi* (IntegraNorm, IP-2014-09-4499) koji je financirala Hrvatska zaklada za znanost.

✉ Ena Uzelac, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju, Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb, Hrvatska. E-adresa: euzelac@ffzg.hr

Uvod

Doživljavanje drugih grupa prijetećima rezultira predrasudama i raznim društvenim podjelama. Etničko čišćenje u bivšoj Jugoslaviji, pokolj u Ruandi, nemiri u Sjevernoj Irskoj, ratno sukobljavanje Palestinaca i Izraelaca te Rusa i Ukrajinaca, diskriminacija muslimana i Roma u mnogim europskim zemljama, neravnopravan položaj rasnih i etničkih manjina – sve su to primjeri velike mobilizacijske snage doživljaja prijetnje i posljedičnoga destruktivnog djelovanja na međugrupne odnose (Stephan i Stephan, 2000). Ne iznenađuje stoga da percepcija prijetnje već dulje vrijeme privlači pažnju istraživača, ali je sve do postavljanja integrirane teorije prijetnje (Stephan i Stephan, 2000) njezino izučavanje bilo nesistematično, a njezina uloga kao jednoga od najsnažnijih pojedinačnih prediktora predrasudnih stavova i drugih oblika međugrupne netrpeljivosti neprepoznata (Riek i sur., 2006; Stephan i Stephan, 2001).

Cilj je ovoga rada istraživačima predstaviti konceptualizaciju i operacionalizaciju konstrukta percepcije međugrupne prijetnje iz perspektive teorije međugrupne prijetnje. Prikazat ćemo različite istraživačke pristupe, ukazati na njihove prednosti i ograničenja, povezati znanstvene i praktične doprinose te uputiti na nove istraživačke smjerove. S obzirom na fokus rada koji je na teoriji međugrupne prijetnje, započet ćemo s pregledom razvoja te teorije i promjenama koje je donijela njezina revizija.

Konceptualizacija međugrupne prijetnje prema teoriji međugrupne prijetnje

Prema integriranoj teoriji međugrupne prijetnje (Stephan i Stephan, 2000) međugrupna se prijetnja pojavljuje kada se ponašanja, vjerovanja ili obilježja jedne grupe doživljavaju kao ugroza ciljeva ili dobrobiti druge grupe. Teorija pripada motivacijskomu pristupu objašnjenja međugrupnih sukoba, pri čemu pretpostavlja postojanje motivacije za obezvređivanje članova drugih grupa, a izvor te motivacije vidi u *doživljaju* ili *percepciji* ugroženosti vlastite grupe. Teorija razlikuje četiri tipa prijetnje: *realnu prijetnju*, *simboličku prijetnju*, *međugrupnu tjeskobu* i *negativne međugrupne stereotipe* te četiri prethodnice prijetnje, odnosno posredne odrednice predrasudnih stavova, a to su negativan međugrupni kontakt, snaga unutargrupne identifikacije, povijest sukoba i razlike u statusu grupa.

Realna prijetnja uključuje prijetnje samoj egzistenciji grupe, njezinim resursima, položaju i statusu, njezinoj političkoj i ekonomskoj moći, fizičkomu zdravlju i materijalnomu blagostanju. Integrirana teorija prijetnje nadogradila je koncept realne prijetnje iz teorije realnoga sukoba (Sherif, 1966) tako što je proširila fokus s prijetnje stvarnim resursima grupe na bilo koju prijetnju dobrobiti grupe. Dodatno, naglašeno je da ne mora postojati stvarna ugroza resursa da bi došlo do narušavanja međugrupnih odnosa nego je dovoljna samo percepcija ugroze. Simbolička prijetnja odnosi se na percipirane razlike u vrijednostima i normama.

Riječ je o fundamentalnim razlikama u svjetonazorima, pri čemu svaka grupa evaluira druge polazeći od svoje vlastite perspektive za koju vjeruje da je moralno najispravnija. Međugrupna tjeskoba pretpostavlja postojanje osjećaja nelagode i straha koji se doživljavaju prilikom stvarne ili zamišljene interakcije s pripadnicima neke druge grupe, a do kojih dolazi zbog zabrinutosti ljudi da će ih pripadnici druge grupe odbaciti, ismijati ili na neki drugi način povrijediti njihovo samopoštovanje (Corenblum i Stephan, 2001; Stephan i sur., 1999). Ideja da se u međugrupnim odnosima pojavljuje tjeskoba prisutna je u još nekoliko teorija, poput teorije averzivnoga rasizma (Dovidio i Gaertner, 2005) i teorije upravljanja anksioznošću/nesigurnošću (Gudykunst, 1993), no Stephan i Stephan (1985) ističu da međugrupna tjeskoba vodi većemu oslanjanju na mentalne prečace te se pojačavaju emocionalne reakcije prema vanjskoj grupi, što može dovesti do otvorenoga iskazivanja predrasuda, a ne samo izbjegavanja članova vanjske grupe. Taj je tip prijetnje afektivna komponenta prijetnje kao dopuna ostalim, više kognitivnim komponentama.

Negativni međugrupni stereotipi mogu biti prijeteci jer stvaraju negativna očekivanja od interakcija s pripadnicima vanjske grupe o kojima ne znamo ništa više od naših postojećih heuristika (Corenblum i Stephan, 2001; Stephan i Stephan, 2000). Međutim, za razliku od ostalih tipova prijetnje koji su dobili priličnu empirijsku podršku, negativni stereotipi nisu je dobili te im se u revidiranoj teoriji dodjeljuje uloga prethodnica i/ili posljedica prijetnje (Stephan i sur., 2002), a ta je uloga potvrđena i u kasnijim istraživanjima. Primjerice, Zou i Cheryan (2022) definirali su *prijetnju od stranih kultura* kao strah i ugrozu koju Amerikanci bijele rase osjećaju od percipirane invazije neameričkih kultura koje će zamijeniti tradicionalnu američku kulturu, a koja se očituje u sveprisutnijim stranim jezicima, probou strane glazbe, hrane, umjetnosti i običaja. No, veća su im prijetnja Arapi, Hispanoamerikanci i Azijati u odnosu na Afroamerikance. Autori tu pojavu objašnjavaju upravo postojanjem različitih stereotipa prema različitim manjinskim grupama. Naime, rasne i etničke manjine variraju u stupnju odstupanja od prototipnoga shvaćanja Amerikanca. Afroamerikanci i Indijanci stereotipno se doživljavaju manje američkima u odnosu na bijelce i pozicionirani su izvan dominantne kulture i identiteta. Međutim, istovremeno se doživljavaju više Amerikancima nego što ih se doživljava strancima. S druge strane, Hispanoamerikanci i Azijati, a pogotovo Arapi, doživljavaju se više strancima nego Amerikancima i stoga su veća ugroza te bjelačka većina na njih reagira segregacijom (Zou i Cheryan, 2022).

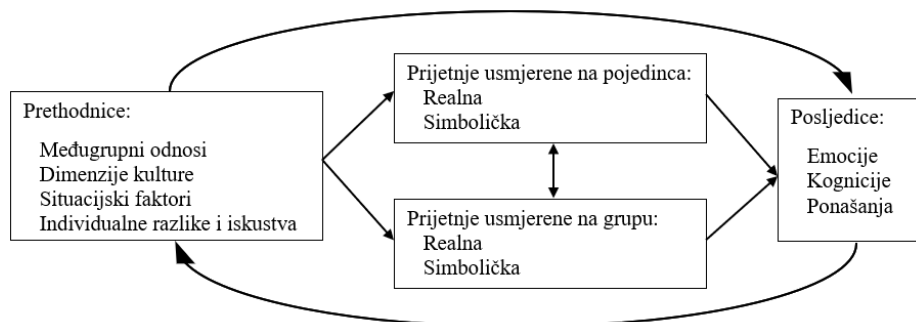
Promjene u revidiranoj teoriji međugrupne prijetnje

Teorija se konceptualno mijenjala (Stephan i Renfro, 2002; Stephan i Stephan, 2018) u skladu s empirijskim potvrdama različitih tipova prijetnje (Stephan i sur., 2015), kao i zbog uočene potrebe za većim brojem prethodnica i posljedica međugrupne prijetnje. Prethodnice se mogu kategorizirati u međugrupne odnose,

dimenzije kulture, situacijske faktore te individualne razlike i iskustva (Stephan i sur., 2015). Posljedice su također brojnije od prvotno postavljenih međugrupnih predrasuda te se mogu svesti pod tri šire vrste odgovora na prijetnju: emocionalni (ljutnja, strah, krivnja, bijes, gađenje), kognitivni (negativni stereotipi) i ponašajni odgovor (različiti oblici diskriminacije i nasilja; za detaljniji prikaz v. Uzelac, 2023). Osim promjene položaja negativnih stereotipa u modelu, revizija teorije dodatno pojašnjava glavne konstrukte te se mijenja i definiranje tipova prijetnje koji se sada klasificiraju s obzirom na sadržaj (realna i simbolička prijetnja) i s obzirom na to prema kome su usmjereni (prijetnje pojedincu ili grupi) (Slika 1.; Stephan i Stephan, 2018). Primjerice, osoba može percipirati da manjine imaju prevelika politička prava (realna prijetnja vlastitoj grupi), da su joj manjine konkurencija za radno mjesto (realna prijetnja pojedincu), da manjine ugrožavaju svjetonazor većine i ne drže do državnih simbola (simbolička prijetnja vlastitoj grupi) ili da manjine ugrožavaju sliku koju osoba ima sama o sebi (simbolička prijetnja pojedincu).

Slika 1.

Revidirani model međugrupne prijetnje

Napomena. Slika je prilagođena, a izvornik je preuzet iz rada Stephana i suradnika (2015).

Revizija teorije donijela je promjenu i u shvaćanju međugrupne tjeskobe koju se uvrštava u realnu prijetnju. Međutim, iako više nije posebno istaknuta u modelu, smatramo da se međugrupnu tjeskobu treba zadržati kao zaseban tip prijetnje da se ne bi izgubio jedan od ključnih mehanizama djelovanja u međugrupnim odnosima, pogotovo kada su u pitanju međugrupni kontakti (Swart i sur., 2011). Dapače, od dvaju najistaknutijih mehanizama kojima međugrupni kontakt smanjuje predrasude, jedan je upravo pomoću smanjenja međugrupne tjeskobe, dok drugi uključuje povećanje empatije (Pettigrew i Tropp, 2008).

Recipročnost konstrukata u modelu

Nakon definiranja sljedeći je korak u konceptualizaciji međugrupne prijetnje određivanje njezina odnosa s drugim varijablama u modelu, gdje je stavljena u ulogu medijatora (Slika 1.). Međutim, prihvaćanje uzročno-posljedičnih odnosa među varijablama u modelu kao linearnih i nerekipročnih daje pojednostavnjenu i pogrešnu sliku stvarnosti u kojoj se odvija dinamika međugrupnih odnosa. Recipročnost konstrukata u modelu socijalna je stvarnost, no otežava utvrđivanje kauzalnosti, kao i dinamičnost koja označava da ista varijabla može biti i prediktor i kriterij, ali i medijator ili moderator odnosa među drugim varijablama. Primjerice, ne samo da percepcija prijetnje može rezultirati negativnim međugrupnim stavovima, nego joj oni mogu i prethoditi (Stephan i Stephan, 2018). Cirkularnost modela prikazat ćemo na primjerima međugrupnoga kontakta i unutargrupne identifikacije koji se mogu shvatiti i kao prethodnice i kao posljedice doživljaja prijetnje.

Istraživanje Uzelac (2023) provedeno s većinskim i manjinskim adolescentima iz višeetničkih sredina u Hrvatskoj pokazalo je da se izravna međugrupna prijateljstva smanjuju kao posljedica percepcije realne međugrupne prijetnje, a i druga istraživanja potvrđuju da su smanjeni međugrupni kontakt i povećano izbjegavanje članova vanjske grupe posljedice doživljaja prijetnje (Stephan i sur., 2015). Premda je u istraživanju Uzelac (2023) zahvaljujući longitudinalnom nacrtu istraživanja s dvjema točkama mjerenja bilo moguće provjeriti recipročnu uzročnost između varijabli kontakta i percepcije prijetnje, potpunija bi se slika dobila s više točaka mjerenja, no takva su istraživanja i dalje rijetkost u tome području. Naime, ključna je odlika međudnosa kontakta i prijetnje da se on mijenja prolaskom vremena i promjenom okolnosti te je nužno istraživati njihov kontinuirani međututjecaj kroz vrijeme (Abrams i Eller, 2017). Ovisno o kontekstualnim faktorima i polazišnoj teoriji metodološki je opravdano jednoj varijabli pripisati ulogu prediktora druge varijable, no pravu sliku njihova dvosmjernog odnosa moguće je vidjeti tek iz longitudinalnih istraživanja s više točaka mjerenja. Jedno od takvih istraživanja pokazalo je da međugrupna tjeskoba, shvaćena kao tip prijetnje i inače pozicionirana kao medijator između međugrupnoga kontakta i predrasuda, u kasnijim točkama mjerenja postaje prediktor međugrupnoga kontakta (Van Laar i sur., 2005). Kada je u pitanju odnos unutargrupne identifikacije i doživljaja prijetnje, istraživanja potvrđuju i da su pojedinci koji se snažnije identificiraju sa svojom (etničkom/nacionalnom) grupom skloniji drugu grupu doživjeti kao prijetnju i imati negativne međugrupne stavove (Jelić i sur., 2020; Ljujić i sur., 2012; Riek i sur., 2006; Stephan i Renfro, 2002; Stephan i sur., 2002, 2015) te da percepcija prijetnje može povećati unutargrupnu identifikaciju (Uzelac, 2023). Potvrđena je i moderatorska uloga unutargrupne identifikacije u odnosu međugrupne prijetnje i predrasuda. U odnosu na nisko identificirane, kod visoko identificiranih pojedinaca jednaka će razina doživljene prijetnje rezultirati mnogo snažnijim reakcijama na nju (Bizman i Yinon, 2001; Tausch i sur., 2007). Recipročnost se pojavljuje i između samih prethodnica i posljedica prijetnje. Tako negativna korelacija intenziteta

kontakta i stupnja unutargrupne identifikacije ukazuje na to da su visoko identificirani pojedinci manje spremni na međugrupni kontakt, a izbjegavanje kontakta s vanjskom grupom potencira unutargrupno zatvaranje, što je tipično ponašanje u situaciji ugroženosti (Löw Stanić, 2014).

Jedna od prednosti teorije upravo je mogućnost prilagođavanja modela potrebama konteksta u kojemu se provodi istraživanje, a fleksibilnost pri pozicioniranju varijabli u modelu toliko je nedostatak koliko i prednost. S obzirom na sveobuhvatnost modela, na umu treba imati specifičnosti grupa koje se proučavaju uklopljenih u širi društveni kontekst da bi se odabrale relevantne varijable i smisleno se pozicionirale u model. Istraživače upućujemo na longitudinalne višerazinske nacрте kojima bi se zahvatila dinamičnost odnosa među varijablama te bi se dobio uvid u postojeću međugrupnu dinamiku jer, kako i Stephan i Stephan (2018) navode, neka obilježja međugrupnih susreta mogu pojačati osjećaj prijateljstva, poput velikih kulturnih razlika, nejasnih društvenih uloga ili iskustva negativnoga kontakta, dok su istovremeno na djelu i ona obilježja koja smanjuju osjećaj prijateljstva, poput jednakoga statusa u određenome kontekstu, rada na zajedničkom cilju ili iskustva pozitivnoga kontakta.

Poteškoće povezane s operacionalizacijom međugrupne prijateljstva

Nakon osvrta na poteškoće povezane s konceptualizacijom međugrupne prijateljstva osvrnut ćemo se i na poteškoće povezane s njezinom operacionalizacijom. Budući da operacionalizacija ovisi i o istraživačkom nacrtu, započet ćemo s prikazom osnovnih paradigmi eksperimentalnih i korelacijskih istraživanja, što su ujedno najčešći tipovi istraživanja u ovome području.

Metodologija eksperimentalnih istraživanja međugrupne prijateljstva

Manipulacije realnom i simboličkom prijateljstvom te međugrupnom tjeskobom rijetkost su u odnosu na korelacijska istraživanja (Stephan i sur., 2015), a istovremeno su eksperimenti nužni da bi se ispitao pretpostavljeni kauzalni odnos varijabli u modelu. Provedeni eksperimenti primarno se fokusiraju na ulogu prijateljstva kao uzroka i facilitatora predrasuda i negativnih međugrupnih stavova (Florack i sur., 2003; Rios i sur., 2018; Stephan i sur., 2005). Sudionici su mahom studenti, a percepcijom prijateljstva manipulira se zadavanjem podražaja prijateljskoga sadržaja povezanoga s drugom grupom, najčešće u obliku vinjete ili novinskoga članka. Realnom prijateljstvom može se manipulirati tako da se sudionike navede da o drugoj grupi razmišljaju kao o kompetitivnoj i/ili opasnoj, a simboličkom prijateljstvom tako da se sudionike navede da o drugoj grupi razmišljaju kao o fundamentalno različitoj od vlastite. Tako su Maio i suradnici (1994) sudionicima dali pozitivne ili negativne medijske izvještaje o vrijednostima i obilježjima fiktivne grupe imigranata zajedno s informacijama o tome kakve su bile reakcije drugih ljudi na tu grupu imigranata. Manipulirali su i osobnom važnošću teme imigracija za sudionike tako što su naveli

da bi se imigranti trebali doseliti ili u provinciju iz koje su sudionici ili u drugi dio države. Utvrdili su da su najnegativniji stavovi prema imigrantima bili u situaciji negativnoga medijskog izvještaja i osobne važnosti teme.

U sljedećim su istraživanjima Esses i suradnici (1998) manipulirali ekonomskom prijetnjom koju imigranti predstavljaju većinskomu stanovništvu i utvrdili da visoka razina prijetnje rezultira negativnijim stavovima i prema fiktivnoj grupi imigranata (Sandirijcima) i prema imigraciji općenito. Također su pokazali da se isti stereotipi o imigrantima različito interpretiraju ovisno o tome je li situacija visoke ili niske prijetnje, pa se tako i objektivno pozitivne značajke, poput one da su Sandirijci vrijedan narod koji drži do obiteljskih vrijednosti, u situaciji visoke prijetnje doživljavaju kao negativne (primjerice, oni su kao roboti, misle samo na posao i imaju previše djece). Florack i suradnici (2003) proširili su prethodne nalaze na stvarnu grupu turskih imigranata u Njemačkoj te su studentima u prijetećoj situaciji dali da čitaju novinski članak o islamskim fundamentalistima i njihovim aktivnostima u Njemačkoj, članak o negativnim prikazima Nijemaca u turskim medijima i članak o diskriminaciji žena u turskoj kulturi. Onima u benevolentnoj situaciji dali su da čitaju članke o turskoj kuhinji, turskim umjetnicima i uspješnim turskim poduzetnicima. Tako postavljena paradigma pokazala se uspješnom u izazivanju prijetnje, no autori nisu razlikovali tipove prijetnje.

Stephan i suradnici (2005) doradili su prethodno opisanu istraživačku paradigmu da bi ispitali kauzalnu ulogu realne i simboličke prijetnje te međugrupne tjeskobe na predrasude prema imigrantima na prigodnome uzorku američkih studenata. U prvome su istraživanju manipulirali percepcijom realne i simboličke prijetnje tako što su sudionici dobili jednu od verzija izmišljenoga novinskog članka o predstojećoj fiktivnoj imigraciji plemena Tutsi iz Ruande u SAD (visoka osobna važnost). U situaciji realne prijetnje članak je bio o tome da će pleme Tutsi konkurirati na tržištu rada i opteretiti socijalne službe, što će posljedično povećati poreze jer vlada neće moći pokriti sve troškove. Također, navedeno je da su imigranti bili izloženi različitim virusnim oboljenjima te da su skloniji agresiji zbog izloženosti ratnim zbivanjima u Ruandi. U situaciji simboličke prijetnje članak je bio o tome da se pleme Tutsi razlikuje od Amerikanaca po demokraciji, radnoj etici, povjerenju u znanost i suvremenu medicinu te po religijskim praksama. U drugome su istraživanju manipulirali percepcijom međugrupne tjeskobe tako što su, nakon početne obmane da se provodi istraživanje radi prikupljanja reakcija studenata na predstojeći dolazak velikoga broja studenata iz ratom uništenoga Istočnog Timora, sudionici dobili jednu od verzija izmišljenoga izvještaja o reakcijama studenata i nastavnika s drugoga sveučilišta na kojemu su studenti iz Istočnoga Timora boravili tijekom prethodnoga semestra. U situaciji izazivanja visokoga stupnja tjeskobe u izvještaju je stajalo da su reakcije na studente iz Istočnoga Timora bile negativne, a u situaciji niskoga stupnja tjeskobe da su te reakcije bile pozitivne. Manipulacije su bile uspješne te su autori potvrdili da svi tipovi prijetnje dovode do predrasuda.

Opisane eksperimentalne paradigme pokazale su se vrlo učinkovitim u izazivanju različitih tipova prijetnje (Makashvili i sur., 2018; Morrison i Ybarra, 2008, 2009; Rios i sur., 2018), no nedostaje im ekološka valjanost s obzirom na to da su se sudionicima prezentirale informacije o grupama ili situacijama kojima nisu bili izloženi u stvarnome životu. Taj nedostatak moguće je nadići tako da se prijetnjom manipulira gledanjem vijesti ili čitanjem izvještaja o nekim aktualnim promjenama koje se zbivaju u određenome kontekstu. U jednome su takvom istraživanju Atwell Seate i Mastro (2016), u suradnji s lokalnim medijima i na temelju stvarne reportaže, snimili isječak o imigraciji preko meksičko-američke granice. U situaciji izazivanja prijetnje reportaža je bila o negativnim posljedicama ilegalnih imigranata, poput povećane stope kriminala te prijetnje američkoj kulturi i ekonomiji, što su česte teme u reportažama toga tipa. Njihovo je istraživanje pokazalo i da se efekt međugrupne prijetnje (kombinacija realne i simboličke) na međugrupne stavove ostvaruje preko međugrupne tjeskobe, što opet nameće pitanje o položaju varijabli u modelu i njihovim kauzalnim odnosima. Konačno, Pal (2021) je u svojim djelomično uspješnim manipulacijama u dvama različitim društvenim kontekstima (SAD i Indija) pokazala da su za poticanje predrasuda prema muslimanima podjednako zaslužne i realna i simbolička prijetnja. Međutim, njezine rezultate treba interpretirati s obzirom na kontekstualne specifičnosti, poput toga kakav je politički narativ prema muslimanima na snazi, ali i u kojemu se vremenu provodi istraživanje. Naime, strukture vlasti u Indiji već dulji niz godina muslimane prikazuju kao simboličku i realnu prijetnju, a istraživanje je provedeno u doba pandemije koronavirusa kada su muslimani bili optuženi za namjerno širenje virusa tijekom vjerskih okupljanja, što su opet oba tipa prijetnje. Te kontekstualne okolnosti ukazuju na to da je u tome razdoblju percepcija obiju vrsta prijetnje bila izražena, zbog čega njihove efekte na predrasudne stavove u istraživanju nije bilo moguće jasno razlikovati.

Eksperimentalna istraživanja nužna su da bi se moglo zaključivati o kauzalnosti među varijablama, no njihova se ograničenja primarno povezuju s niskom razinom vanjske valjanosti i nemogućnošću generalizacije rezultata. Predstavljene paradigme pokazale su se uspješnima u izazivanju prijetnje, no upitno je koliko je taj doživljaj prijetnje intenzivan, koliko se percipira realističnim i koliko utječe na međugrupne odnose, odnosno, pitanje je mogu li se nalazi iz eksperimentalnih istraživanja preslikati na stvarne životne situacije. Potrebno je raditi na razvoju novih paradigmi koje bi trebale biti takve da jasno pobuđuju određeni tip prijetnje. Tako bi se uvidjele sličnosti i razlike njihovih prethodnica, moderatora i posljedica u obliku različitih međugrupnih odgovora na koje pojedini tip prijetnje može imati snažniji učinak (Rios i sur., 2018). Konačno, u eksperimentima najčešće sudjeluju studenti, što je velik problem za populacijsku valjanost, a s obzirom na to da su istraživanja međugrupne prijetnje kontekstualno osjetljiva, upitna je i ekološka valjanost, no to je problem i korelacijskih istraživanja.

Metodologija korelacijskih istraživanja međugrupne prijetnje

Korelacijska istraživanja uključuju primjenu skala međugrupne prijetnje koje su kontekstualno uvjetovane da bi zaista mjerile relevantnu prijetnju u nekom kontekstu, čime je otežana usporedba rezultata. Prikazat ćemo na koje se načine mjere različiti tipovi prijetnje, koje su sličnosti, a koje razlike u tvrdnjama u skalama i formatima odgovora te kako to može utjecati na rezultate. Osvrnut ćemo se i na broj tvrdnji kojima se zahvaća prijetnja i problematizirati može li se kompleksnost konstrukta zahvatiti jednom ili dvjema česticama te koliko je opravdano koristiti kompozitne mjere koje ne razlikuju tipove prijetnje.

Međugrupna tjeskoba najčešće se mjeri skalom koju su razvili Stephan i Stephan (1985) ili nekom njezinom modifikacijom (npr. Birtel i sur., 2020; Uzelac, 2023; Vedder i sur., 2016). Ta je skala originalno konstruirana i validirana na uzorku hispanoameričkih studenata za potrebe ispitivanja međugrupne tjeskobe koja se pojavljuje pri susretu s Angloamerikancima. Sastojala se od 10 čestica, a sudionici su na skali od 10 stupnjeva procjenjivali osjećaju li se prilikom susreta s pripadnikom druge etničke grupe više ili manje sigurno, neugodno, samosvjesno, sretno, prihvaćeno, frustrirano, nestrpljivo, defenzivno, sumnjivo i oprezno. Islam i Hewstone (1993) istu su skalu primijenili na uzorku bangladeških studenata (muslimani i hinduisti), no zbog poteškoća s prijevodom iz konačne su analize isključili česticu „sigurno”. Duže verzije skale imaju i po 12 čestica (Corenblum i Stephan, 2001; Stephan i sur., 1999, 2002; Vedder i sur., 2016), no tjeskobu je moguće zahvatiti i trima česticama (Birtel i sur., 2020). Za hrvatski kontekst istraživanja međugrupne tjeskobe koja se pojavljuje između učenika pripadnika etničke većine i etničkih manjina pouzdanom se pokazala skala koja ispituje osjećaje prijateljstva, ugone, nervoze, nesigurnosti, zabrinutosti i ravnopravnosti prilikom susreta s vršnjacima druge nacionalnosti (Jelić i sur., 2020; Uzelac, 2023). S obzirom na navedeno, može se zaključiti da je opisana skala primjerena za ispitivanje međugrupne tjeskobe, ali i da je njezin sadržaj potrebno prilagoditi profilu sudionika, kao i kontekstu istraživanja međugrupnih odnosa; neki termini neće biti jednako razumljivi svim uzrastima i sudionicima različitoga stupnja obrazovanja, kao što ni pojedini osjećaji neće biti relevantni u pojedinim kontekstima.

Za mjerenje realne i simboličke prijetnje najčešće se koristi instrument koji su razvili Stephan i suradnici (1999) da bi ispitali percepciju prijetnje od imigranata, odnosno neka njegova adaptacija jer se formulacija i broj čestica, a ponekad i format odgovora, razlikuju od konteksta do konteksta. Čestice na skali realne prijetnje uključivale su prijetnju od kriminala, droge, bolesti, gubitka posla i ekonomskih troškova, a čestice na skali simboličke prijetnje uključivale su percipirane razlike u vrijednostima i vjerovanjima među Amerikancima i različitim imigrantskim grupama. Na sličan su način mjerene i percipirane prijetnje među drugim etničkim/rasnim/religijskim grupama (Corenblum i Stephan, 2001; Ljujić i sur., 2012; Vedder i sur., 2016; Velasco González i sur., 2008).

Međutim, u radovima koji se bave međugrupnom prijetnjom, čak i kada polaze od teorije međugrupne prijetnje, nailazi se na različite načine definiranja i operacionalizacije pojedinoga tipa prijetnje, poput već spomenute *prijetnje od stranih kultura* (Zou i Cheryan, 2022). Grigoryev i suradnici (2019) u svojem istraživanju prethodnica etničkih stereotipa kod Rusa ističu važnost razlikovanja *fizičke prijetnje, prijetnje imovini, kulturne i ekonomske prijetnje*. Hellmann i suradnici (2022) upozoravaju na to da je, za razliku od sveobuhvatne operacionalizacije simboličke prijetnje, realna prijetnja često ispitivana isključivo kao percipirana ekonomska ugroza i/ili ugroza društvenomu položaju i moći te i oni ističu ulogu *prijetnje fizičkoj sigurnosti*. S druge strane, Rast i suradnici (2018) predlažu doradu modela uvođenjem novoga tipa prijetnje kojim bi se naglasile međugrupne emocije, a to je *međugrupna neizvjesnost ili nesigurnost*. Međutim, uz problem pozicioniranja nesigurnosti u modelu prijetnje, problematična je i njezina operacionalizacija, pri čemu je preklapanje s međugrupnom tjeskobom toliko da se opravdano postavlja pitanje inkrementalnoga doprinosa za međugrupne ishode. Nadalje, Bai i Federico (2021) navode da je četirima vrstama prijetnje posvećena posebna teorijska i empirijska pažnja u kontekstu istraživanja međugrupnih odnosa u SAD-u, od kojih je jedna *prijetnja statusu* (strah da bijelci gube politički i ekonomski status u odnosu na rasne manjine), druga je *prijetnja prototipičnosti* (zabrinutost da će dominantna većina izgubiti svoj položaj kao najreprezentativnija rasna skupina u društvu u cjelini), treća je *simbolička prijetnja* (percipirana nekompatibilnost vrijednosti i uvjerenja među vlastitom i drugim grupama) te *kolektivna egzistencijalna prijetnja* ili *prijetnja istrebljenjem*, koja se odnosi na percepciju da će se populacija unutar grupe s kojom se pojedinac identificira smanjiti do te mjere da će prestati postojati. Prema široj definiciji prijetnju statusu, prijetnju prototipičnosti i kolektivnu egzistencijalnu prijetnju mogli bismo svrstati u kategoriju realne prijetnje, no tada bismo izgubili vrijedne informacije o tome koji je tip prijetnje posebno važan u pojedinome kontekstu. Primjerice, pad bjelačke populacije u SAD-u predviđa porast ponajprije kolektivne egzistencijalne prijetnje, koja potom predviđa pozitivne stavove prema ekstremnim desničarskim grupacijama i podršku njihovim političkim djelovanjima (Bai i Federico, 2021).

Dakle, pri odabiru tvrdnji za mjerenje prijetnje treba imati na umu vlastiti kontekst, a navedene različite operacionalizacije konstrukta upravo to i pokazuju; ne postoji univerzalna operacionalizacija, nego izvori prijetnje mogu biti raznoliki. Bitno je zadržati izvorni smisao konstrukta, a način mjerenja prijetnje sadržajno varira ovisno o specifičnostima konteksta. Čak i unutar istoga konteksta može postojati potreba za različitim operacionalizacijama, ovisno o grupi koja se ispituje ili dobi sudionika. Metodološki je to izazovno jer, dok omogućuje bolje razumijevanje međugrupnih stavova i bolju predikciju ponašanja, istovremeno i smanjuje mogućnost izravne usporedbe rezultata različitih istraživanja. Primjerice, Löw Stanić (2014) kontekstualno je prilagodila skalu međugrupne prijetnje Stephana i suradnika (2002) za primjenu na odraslim sudionicima u vukovarskome kontekstu. Potom je ta skala korištena u radu Uzelac (2023), ali s prilagođenim česticama za

uzorak starijih osnovnoškolaca i srednjoškolaca te za četiri višeeetnička konteksta: vukovarski, daruvarski, baranjski i istarski. S obzirom na to da je uzorak u istraživanju Uzelac (2023) heterogeniji, neke čestice nisu zadržane u završnoj verziji skale jer nisu odražavale socijalnu realnost većinsko-manjinskih odnosa u svim istraživačkim kontekstima. Konačno, od iste teorijske pozadine polaze i Kiralj Lacković i Ajduković (2024), no, s obzirom na to da su uzorak u njihovu istraživanju domicilno stanovništvo i izbjeglice s Bliskoga istoka, skala je prilagođena da bi odražavala izvore prijetnje relevantne za izbjeglice. Primjerice, umjesto čestice iz skale realne prijetnje za domicilno stanovništvo, a koja odražava strah od terorističkih napada, paralelna čestica u skali za izbjeglice odražavala je strah od napada Hrvata. Iako izravne usporedbe nisu moguće, neupitno je da se istraživanjima u različitim kontekstima i na različitim grupama, koja traže prilagodbu mjernih instrumenata, doprinosi razumijevanju prirode problema uzrokovanih percepcijom prijetnje. Primjerice, u ranije spomenutome istraživanju Uzelac (2023) pokazalo se da percepcija realne prijetnje smanjuje vjerojatnost međugrupnih prijateljstava, pri čemu je ona operacionalizirana kao doživljaj nepravedne podjele resursa, odnosno doživljaj da učenici iz druge etničke grupe imaju više privilegija i prava, prednost pri zapošljavanju te više obrazovnih prilika, lakši put kroz obrazovni sustav i bolje uvjete u školama. Brambilla i suradnici (2013) eksperimentalno su pokazali da percipirana prijetnja sigurnosti vlastite grupe negativno predviđa želju za interakcijom s vanjskom grupom, a Uzelac (2023) potvrđuje da to vrijedi i za drugi tip realne prijetnje koji nije toliko usmjeren na sigurnost grupe koliko na percipiranu diskriminaciju.

Teorija međugrupne prijetnje (Stephan i Stephan, 2000; Stephan i sur., 2015) prijetnju definira u širokim terminima te je upravo znanstveni, ali i praktični doprinos istraživati imaju li različiti elementi realne ili simboličke prijetnje različitu važnost i posljedice – primjerice, djeluje li prijetnja sigurnosti u nekome kontekstu snažnije od ekonomske ili političke prijetnje. Obaidi i suradnici (2018) istaknuli su da bi percipiranu terorističku prijetnju trebalo mjeriti kao kvalitativno različitu i zasebnu potkategoriju realne prijetnje kada su u pitanju neprijateljski stavovi zapadnih zemalja prema muslimanima. Tako su razlikovali realnu, simboličku i terorističku prijetnju te ispitivali njihovu predikciju neprijateljskih stavova prema drugim grupama i podrške ekstremističkim nasilnim politikama među muslimanima koji žive u Europi i na Bliskome istoku, kao i među nemuslimanima u Europi i SAD-u. Kao snažan pokretač neprijateljstva među svim istraživanim grupama istaknula se simbolička prijetnja te su autori naveli da razlog može biti to što se međugrupni sukob između muslimanskoga i nemuslimanskog stanovništva sve više prikazuje kroz prizmu sukoba kultura i nespojivih vrijednosti.

Osim po sadržaju, skale se razlikuju i po broju čestica, koji uglavnom varira od dviju (Demirkol i Nalla, 2023) ili triju čestica (Velasco González i sur., 2008) pa sve do 12 čestica (Vedder i sur., 2016), te po rasponu na ljestvici odgovora, koji uglavnom varira između četiriju (Schlueter i sur., 2008), pet (Jelić i sur., 2020;

Uzelac, 2023; Vedder i sur., 2016) i deset (Stephan i sur., 2002). Kada je riječ o rasponu na ljestvici odgovora, simulacijska i empirijska istraživanja pokazuju da se skale koje imaju između četiriju i sedam stupnjeva na ljestvici odgovora pokazuju najpouzdanijima i najvaljanijima (Nadler i sur., 2015). Međutim, konsenzus nije postignut o pitanju optimalnoga broja mogućih odgovora, odnosno o tome treba li ili ne uključiti neutralnu točku. Ta točka omogućuje sudionicima koji nisu dovoljno upoznati s temom istraživanja, koji nemaju jasno izražen stav ili koji su podijeljenoga mišljenja da se tako i izraze bez da ih se prisiljava na odabir jedne od ponuđenih opcija odgovora. No, sudionici biraju neutralan odgovor i zbog socijalno poželjnoga odgovaranja te to dovodi do problema pristranosti rezultata, što je problem i ako se on izostavi jer sudionici mogu odbiti odgovoriti na pitanje ili se umjetno pozicionirati na neku od ponuđenih opcija (Nadler i sur., 2015). Ponekad je format odgovora prilagođeniji sudionicima nižega stupnja obrazovanja i različite dobi pa se mogu pronaći mjere prijetnje i u formatu bipolarnih ljestvica. Primjeri takvih čestica mogu se pronaći u *Europskome društvenom istraživanju*: „Imigracija iz drugih država uglavnom je dobra za državnu ekonomiju” (pozitivan pol) i „Imigracija iz drugih država uglavnom je loša za državnu ekonomiju” (negativan pol) (ESS ERIC, 2023). Također, razvijeni su drugi, grafički vrlo pregledni i razumljivi formati čestica. Schmid i suradnici (2008) osmislili su inovativan način mjerenja simboličke prijetnje između katolika i protestanata u Sjevernoj Irskoj. Dok su prijetnju fizičkoj sigurnosti mjerili pomoću dviju čestica na Likertovoj skali s pet mogućih opcija odgovora, mjerenju simboličke prijetnje pristupili su tako što su sudionike pitali da na skali od pet stupnjeva procijene koliko prijetećima percipiraju specifične simbole grupnoga identiteta druge grupe, primjerice, britansku zastavu Union Jack, odnosno irsku trobojnicu. Dakle, kada je riječ o formatu odgovora, preporuka bi bila prilagoditi mjerni instrument sudionicima te rezultate interpretirati imajući na umu potencijalne pristranosti u odgovorima ovisno o odabranome tipu mjerenja.

Isto vrijedi i za odabir broja čestica te bi tomu trebalo pristupati s idejom koji bi tip prijetnje bio relevantan u danome kontekstu i koliko ga se široko želi zahvatiti. Primjerice, Aberson i suradnici (2021) realnu prijetnju zahvaćaju pomoću 9 čestica, fokusirajući se na politički i ekonomski element, dok je fokus simboličke prijetnje na razlici u uvjerenjima i vrijednostima između bijelaca i crnaca te bijelaca i Hispanoamerikanaca. S druge strane, Demirkol i Nalla (2023) u istraživanju predrasuda koje policijski kadeti u Turskoj imaju prema drugim etničkim grupama koristili su skalu kulturne i ekonomske prijetnje koju je razvila Watts (1996) i koja samo s po dvjema česticama zahvaća realnu i simboličku prijetnju te su dobili značajan učinak samo realne (ekonomske) prijetnje. Međutim, jedna od čestica za mjerenje simboličke prijetnje, a koja je korištena i u istraživanju Stephana i suradnika (1999), navodi „da bi se stranci čim više trebali prilagoditi načinu života dominantne grupe” (Turaka) (Demirkol i Nalla, 2023, str. 256) te je pitanje koliko ta čestica odražava doživljaj prijetnje, a koliko se može shvatiti kao pokazatelj podrške asimilaciji do koje je došlo zbog doživljaja simboličke prijetnje. Kod hrvatskih adolescenata iz višeetničkih sredina ustanovljeno je da simbolička prijetnja može

dovesti do pozitivnijih stavova prema asimilaciji manjina (Uzelac i sur., 2022). Smatramo da bi se prednost trebala dati mjerama s više čestica kojima bi se zahvatili različiti sadržaji pojedinoga tipa prijetnje i na kojima se može provesti faktorizacija te koje kao takve nose bitne informacije o mjerenoj pojavi.

U prvome istraživanju međugeneracijskih razlika između *baby boomera* i *milenijalaca* Francioli i suradnici (2024) pronalaze da pripadnici tih generacija međusobno iskazuju negativnije stavove i višu razinu prijetnje nego prema drugim generacijama. Međutim, budući da su prijetnju mjerili jednim izravnim pitanjem o tome koliko pripadnici jedne generacije drugu generaciju smatraju prijetećom, nedostajala je informacija predviđaju li različiti tipovi prijetnje različite oblike međugrupnoga neprijateljstva. Stoga su autori proveli dodatnu studiju u kojoj su uistinu otkrili da je realna prijetnja (mjerena primarno u terminima ekonomskih problema povezanih s poslovima, dostupnošću nekretnina i financijskom sigurnošću) snažniji prediktor negativnih međugrupnih stavova kod milenijalaca, dok je simbolička prijetnja izraženija kod *baby boomera*. Ipak, kada su u pitanju opsežna društvena istraživanja, prijetnja se uglavnom mjeri manjim brojem čestica općenitijega sadržaja. S obzirom na to da je u takvome tipu istraživanja prijetnja tek jedan od mnogih konstrukata koji se žele ispitati, prioritet je ekonomičnost mjera, no takve mjere nose i manje informacija (Callens i sur., 2018; Schlueter i sur., 2008). Franc i suradnici (2010) za potrebe svojega istraživanja stava prema doseljavanju preuzeli su mjere korištene u anketi *International Social Survey Programme*, pri čemu percipirane posljedice doseljavanja shvaćaju kao mjere ekonomske, kulturne i sigurnosne prijetnje. Ekonomska prijetnja zahvaćena je dvjema česticama povezanim s gradskom ekonomijom i radnim mjestima, sigurnosna prijetnja česticom povezanom s povećanjem stope kriminala te simbolička prijetnja s česticom da doseljenici zemlju čine otvorenom za nove ideje. Osim što se na taj način prijetnja zahvaća vrlo usko, autori dodatno problematiziraju što u pitanjima nije bilo specificirano na koje se doseljenike misli te su pitanja kao takva bila podložna različitim interpretacijama sudionika. Stoga istraživačima sugeriramo da ne zanemaruju višestruku operacionalizaciju.

Kada se u istraživanjima koriste kompozitne mjere koje ne razlikuju tipove prijetnje, tada se govori samo o općoj prijetnji, a njihova se uporaba opravdava visokom korelacijom među česticama (Caricati, 2018; Schlueter i Scheepers, 2010; Schlueter i sur., 2008). Clifton (2011) je u svojem istraživanju stavova prema istospolnim brakovima dobio da se čestice realne i simboličke prijetnje povezuju s istim faktorom i zahvaćaju prijetnju na razini grupe, dok su se čestice međugrupne tjeskobe povezivale sa zasebnim faktorom i zahvaćale prijetnju na razini pojedinca. Međutim, valjanost korištenja različitih mjera za mjerenje realne i simboličke prijetnje pronalazimo u rezultatima istraživanja koja dosljedno pokazuju da svaki tip prijetnje zasebno objašnjava određeni dio varijance kriterijskih varijabli, kao i da su različiti tipovi prijetnji različito povezani s pretpostavljenim prethodnicama prijetnje (Jelić i sur., 2020; Riek i sur., 2006; Uzelac, 2023). Potvrđena je i pojava (engl. *face*)

valjanost skala kada su sudionici istraživanja različite čestice koje sadržajno zahvaćaju realnu ili simboličku prijetnju u značajno većoj mjeri kategorizirali u skladu s teorijskim predviđanjem nego suprotno (Renfro i sur., 2006).

Konačno, ako je riječ o istraživanjima čije se spoznaje mogu koristiti kao smjernice u stvaranju programa smanjivanja međugrupne prijetnje, bitno je znati na smanjivanju kojega tipa prijetnje treba raditi u određenome kontekstu, ali i s određenom populacijom. Primjerice, Löw Stanić (2014) je na odraslome uzorku Hrvata i Srba iz Vukovara pokazala da je za poboljšanje međugrupnih odnosa najvažnije raditi na smanjenju simboličke prijetnje, i to kroz osnaživanje međugrupnih prijateljstava. Uzelac (2023) je pak naglasila važnost smanjenja doživljaja diskriminiranosti vlastite grupe kod adolescenata u višestničkim sredinama, kao i rad na inkluzivnome identitetu kojim će se smanjiti doživljaj simboličke prijetnje, dok bi se učenjem o različitostima mogla smanjiti međugrupna tjeskoba. Nadalje, rezultati ranije spomenutoga istraživanja Obaidija i suradnika (2018) sugeriraju da bi jedan od važnih načina za smanjenje simpatija za ekstremističke organizacije i neprijateljskih stavova moglo biti smanjenje percepcije simboličke prijetnje. U tome se smislu donositeljima politika savjetuje da aktivno rade na senzibilizaciji većinskoga stanovništva, kao i da se kroz postavljanje zajedničkih ciljeva koji zahtijevaju suradnju radi na smanjenju međugrupnoga nepovjerenja. Pritom ističemo važnost pažljive pripreme intervencija jer intervencije koje su izravno usmjerene na prijetnju od druge grupe mogu potaknuti snažan otpor (Rios i sur., 2018) i ne polučiti željene rezultate. Tako su Francioli i suradnici (2024) u spomenutim istraživanjima međugeneracijskih razlika došli do zaključka da bi bilo teško razviti jedinstvenu intervenciju protiv prijetnje koja istovremeno izravno odgovara na jedinstvene brige svake generacije te da bi bolji pristup bio raditi na smanjenju percipirane generacijske entitativnosti te naglašavanju univerzalnoga i ujedinjujućeg iskustva starenja (današnji stariji odrasli nekada su bili mladi, a današnji mladi sutra će biti stariji). Svoju su intervenciju temeljili na prijašnjim istraživanjima koja su pokazala da smanjenje percipirane entitativnosti grupe može pomoći u ublažavanju međugrupnih sukoba (Effron i Knowles, 2015). Zanimljivi su i nalazi istraživanja koje je potvrdilo primjenjivost modela prijetnje i na situaciju pandemije koronavirusa. Kachanoff i suradnici (2021) pretpostavili su i potvrdili da koronavirus može biti shvaćen i kao realna prijetnja, tj. ugroza fizičkoga zdravlja, i kao simbolička prijetnja jer primarna metoda zaštite od širenja bolesti, socijalna distanca, ugrožava osjećaj zajedništva. Ovisno o tome je li osoba koronavirus doživjela primarno kao realnu ili simboličku prijetnju razlikovao se i odgovor na tu prijetnju. Doživljena realna prijetnja dovela je do pridržavanja propisanih mjera zaštite, poput socijalne distance i ostanka kod kuće. Doživljena simbolička prijetnja dovela je do slabijega pridržavanja preporuka o socijalnoj distanci i izolaciji, ali i do kreativnijih načina uspostave povezanosti sa zajednicom, poput zajedničkoga pjevanja na balkonima i povezivanja putem društvenih mreža (Kachanoff i sur., 2021).

Dakle, važnost i djelovanje različitih tipova prijetnje variraju ovisno o kontekstu i specifičnim grupama koje se proučavaju. Premda svi tipovi prijetnje narušavaju međugrupne odnose, njihovo se djelovanje odvija kroz donekle različite psihološke mehanizme i dovodi do različitih obrazaca odgovora na doživljenu prijetnju. Istraživačima sugeriramo da ne zanemaruju važnost tih različitosti jer je upravo razumijevanje toga koji se tip ili tipovi prijetnje doživljavaju u specifičnome kontekstu ključno za razvoj ciljanih intervencija za smanjenje sukoba i predrasuda, odnosno za promjenu nepoželjnih ponašanja.

Neizravni načini mjerenja prijetnje

Novi istraživački smjer nude i indirektni načini mjerenja prijetnje, poput paradigme semantičke pogrešne atribucije (engl. *Semantic Misattribution Procedure*, SMP) koju su u istraživanju prijetnje od imigranata među njemačkim stanovništvom primijenili Krüppel i suradnici (2021). SMP funkcionira po principu zadavanja podražaja (riječ iz kategorije *migranata*, npr. islam, džamija; *nemigranata*, npr. kršćanstvo, Njemačka; ili *neutralna*, npr. čaša, stol), nakon kojega slijedi prikaz kineskoga ideograma. Sudionici u svakome pokušaju trebaju procijeniti je li ideogram imao prijeteći sadržaj ili nije. Glavni je nalaz takvih paradigmi da te procjene imaju tendenciju odražavati evaluacijske reakcije sudionika na podražaje unatoč izričitim uputama da ne dopuštaju da podražaji utječu na njihove procjene kineskih ideograma (Ye i Gawronski, 2018). Kod takvoga načina mjerenja prijetnje treba biti pažljiv pri odabiru podražajnog materijala i temeljiti ga na rezultatima predistraživanja. Konceptualno je upitno zahvaća li se tako prijetnja i koji tip prijetnje ili su rezultati samo odraz već postojećih negativnih stavova. Neupitno je da su neizravne mjere koristan alat za istraživanje društveno osjetljivih pojava, no njihova je upotreba tek u začetcima i potrebne su daljnje provjere njihove valjanosti i inkrementalnoga doprinosa u predikciji različitih međugrupnih ishoda. Ovdje bismo još upozorili na neopravdanost korištenja različitih statističkih i ekonomskih pokazatelja kao neizravnih načina mjerenja prijetnje. U istraživanju prevalencije zločina iz mržnje prema imigrantima Wagner i suradnici (2020) pretpostavili su da će pokazatelj djelovanja prijetnje biti nalaz o pozitivnoj povezanosti proporcije izbjeglica i/ili stranaca i prevalencije zločina iz mržnje bez da su mjerili prijetnju. Veličina vanjske grupe i etnička raznolikost konteksta trebaju biti shvaćeni kao prethodnice prijetnje (Schlueter i Scheepers, 2010), a ne kao njezine neizravne mjere. Isto tako, socio-ekonomski pokazatelji, poput bruto domaćega proizvoda (BDP) na razini države (Caricati, 2018) te razine obrazovanja i prihoda u kućanstvu na razini pojedinca (Hines i Rios, 2021), mogu prethoditi percepciji prijetnje, no ne se i s njom izjednačavati.

Konačno, iako se stavovi i percepcija međugrupne prijetnje razlikuju na konceptualnoj razini, kod njihove operacionalizacije može doći do preklapanja, a dodatnu konfuziju unosi i nedosljedno korištenje terminologije. Tako Čačić-Kumpes i suradnici (2012) govore o stavovima hrvatskih građana prema stranim radnicima,

pri čemu se ti stavovi opisuju sociokulturnom i socioekonomskom prijetnjom i isključivošću. Kovačević i suradnici (2020) u istraživanju stavova studenata Sveučilišta u Splitu prema tražiteljima azila oslanjanju se na skalu stavova Župarić-Ilić i Gregurović (2013), kojoj su u podlozi percepcija društvene prijetnje, kulturne prijetnje i zdravstveno-ekonomske prijetnje. Šram (2010) se u istraživanju prediktora etnocentrizma kod studenata Sveučilišta u Zagrebu bavi konstruktima percepcije prijetnje od nacionalnih manjina, koja bi po sadržaju čestica skale zahvaćala prijetnju sigurnosti, prijetnju od imigranata, koju naziva ksenofobijom i mjeri je skalom ksenofobije u čijoj su podlozi dva faktora, percepcija imigrantske kulturne i ekonomske prijetnje, te prijetnju koja dolazi iz neprijateljski raspoloženih država, a koju zahvaća skalom mentaliteta opasnoga stanja. Prijetnju i ksenofobiju možemo promatrati kao povezane, no ne istovjetne konstrukte, pri čemu je ksenofobija oblik negativnih predrasuda prema nacionalnim ili etničkim grupama te se često opravdava time da su stranci prijetnja vlastitoj grupi. Ta razlika među konstruktima trebala bi se očitovati i na razini čestica te bi trebalo paziti na to da skala međugrupne prijetnje zahvaća percipiranu ugrozu, a skala ksenofobije predrasude i strah. Metodološki je to izazovno te bi se pri svakoj konstrukciji skale trebalo imati na umu jasno teorijsko polazište, preciznost kod formulacije čestica te rigorozni postupci testiranja valjanosti i pouzdanosti.

Zaključak

Istraživanja konzistentno potvrđuju važnu ulogu prijetnje u međugrupnim odnosima među različitim grupama, no nedosljednosti se mogu pronaći u rezultatima koji svjedoče o važnosti i snazi različitih tipova prijetnje te njezinih prethodnica i posljedica. Rezultati se moraju interpretirati uzimajući u obzir društvenu i političku situaciju u vrijeme provedbe istraživanja jer, kako i sama teorija međugrupne prijetnje ističe, tip prijetnje koji se pojavljuje kao glavni izvor predrasuda i međugrupnih netrpeljivosti kontekstualno je osjetljiv. U radu smo problematizirali konceptualizaciju i operacionalizaciju konstrukta prijetnje kako ga određuje teorija međugrupne prijetnje te upozorili na sinonimiju u terminologiji koja unosi konfuziju u istraživanja. Prilikom prikaza složenosti i sveobuhvatnosti modela prijetnje istaknuli smo da bi istraživači trebali biti osjetljivi na kontekstualne specifičnosti svojega istraživanja, odnosno, trebali bi imati jasnu ideju o tome koje su varijable relevantne za njihovo istraživanje da bi ono bilo teorijski i praktično važno. Problem cirkularnosti modela istraživači mogu prevladati metodološki snažnim nacrtima. Kod eksperimenata poseban je izazov odvojena manipulacija različitim tipovima prijetnje i osiguranje životnoga i psihološkog realizma, dok budućnost korelacijskih istraživanja vidimo u longitudinalnim nacrtima i prikupljanju podataka na reprezentativnome uzorku sudionika iz zajednica od interesa. Istraživačima sugeriramo da konstrukt prijetnje zahvaćaju kontekstualno prilagođenim mjerama da bi njihovi nalazi bili relevantni te naglašavamo važnost višestrukih operacionalizacija kroz više pitanja u skalama ili korištenjem različitih istraživačkih

pristupa, a sve s ciljem minimiziranja pogrešaka mjerenja. Vrijedan bi istraživački smjer bio i pronalazak učinkovitih strategija za smanjivanje doživljaja prijetnje.

Literatura

- Aberson, C. L., Ferguson, H. i Allen, J. (2021). Contact, threat, and prejudice: A test of intergroup threat theory across three samples and multiple measures of prejudice. *Journal of Theoretical Social Psychology*, 5(4), 404–422.
<https://doi.org/10.1002/jts5.107>
- Abrams, D. i Eller, A. D. (2017). A temporally integrated model of intergroup contact and threat (TIMICAT). U: L. Vezzali i S. Stathi (Ur.), *Intergroup contact theory: Recent developments and future directions* (str. 72–91). Routledge.
- Atwell Seate, A. i Mastro, D. (2016). Media's influence on immigration attitudes: An intergroup threat theory approach. *Communication Monographs*, 83(2), 194–213.
<https://doi.org/10.1080/03637751.2015.1068433>
- Bai, H. i Federico, C. M. (2021). White and minority demographic shifts, intergroup threat, and right-wing extremism. *Journal of Experimental Social Psychology*, 94, članak 104114. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2021.104114>
- Birtel, M., Reimer, N., Wölfer, R. i Hewstone, M. (2020). Change in school ethnic diversity and intergroup relations: The transition from segregated elementary to mixed secondary school for majority and minority Students. *European Journal of Social Psychology*, 50(1), 160–176. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2609>
- Bizman, A. i Yinon, Y. (2001). Intergroup and interpersonal threats as determinants of prejudice: The moderating role of in-group identification. *Basic and Applied Social Psychology*, 23(3), 191–196. https://doi.org/10.1207/S15324834BASP2303_5
- Brambilla, M., Sacchi, S., Pagliaro, S. i Ellemers, N. (2013). Morality and intergroup relations: Threats to safety and group image predict the desire to interact with outgroup and ingroup members. *Journal of Experimental Social Psychology*, 49(5), 811–821.
<https://doi.org/10.1016/j.jesp.2013.04.005>
- Callens, M. S., Meuleman, B. i Valentova, M. (2018). Contact, perceived threat, and attitudes toward assimilation and multiculturalism: Evidence from a majority and minority perspective in Luxembourg. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 50(2), 285–310.
<https://doi.org/10.1177/0022022118817656>
- Caricati, L. (2018). Perceived threat mediates the relationship between national identification and support for immigrant exclusion: A cross-national test of intergroup threat theory. *International Journal of Intercultural Relations*, 66, 41–51.
<https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2018.06.005>
- Clifton, J. P. (2011). *The role of intergroup threat in attitudes toward same-sex marriage and its beneficiaries*. [Neobjavljena doktorska disertacija]. The Faculty of Humboldt State University, CA, USA.
https://scholarworks.calstate.edu/concern/parent/ks65hf37d/file_sets/5m60qv234

- Corenblum, B. i Stephan, W. G. (2001). White fears and native apprehensions: An integrated threat theory approach to intergroup attitudes. *Canadian Journal of Behavioral Science*, 33(4), 251–268. <https://doi.org/10.1037/h0087147>
- Čačić-Kumpes, J., Gregurević, S. i Kumpes, J. (2012). Migracija, imigracija i stavovi prema imigrantima u Hrvatskoj. *Revija za sociologiju*, 42(3), 305–336. <https://doi.org/10.5613/rzs.42.3.3>
- Demirkol, I. C. i Nalla, M. K. (2023). Sources of prejudice among police cadets toward foreigners: A test of intergroup threat theory. *Criminology & Criminal Justice*, 23(2), 237–256. <https://doi.org/10.1177/17488958211037464>
- Dovidio, J. F. i Gaertner, S. L. (2005). Aversive racism. U: M. P. Zanna (Ur.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 36, str. 1–52). Academic Press. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(04\)36001-6](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(04)36001-6)
- Effron, D. A. i Knowles, E. D. (2015). Entitativity and intergroup bias: How belonging to a cohesive group allows people to express their prejudices. *Journal of Personality and Social Psychology*, 108(2), 234–253. <https://doi.org/10.1037/pspa0000020>
- Esses, V. M., Jackson, L. M., i Armstrong, T. L. (1998). Intergroup competition and attitudes toward immigrants and immigration: An instrumental model of group conflict. *Journal of Social Issues*, 54(4), 699–724. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.911998091>
- European Social Survey European Research Infrastructure (ESS ERIC) (2023). *ESS round 9 – 2018. Timing of life, justice and fairness*. Sikt – Norwegian Agency for Shared Services in Education and Research. <https://doi.org/10.21338/NSD-ESS9-2018>
- Florack, A., Piontkowski, U., Rohmann, A., Balzer, T. i Perzig, S. (2003). Perceived intergroup threat and attitudes of host community members toward immigrant acculturation. *The Journal of Social Psychology*, 143, 633–648. <http://dx.doi.org/10.1080/00224540309598468>
- Franc, R., Šakić, V. i Kaliterna-Lipovčan, Lj. (2010). Percipirane posljedice doseljavanja i stav prema doseljavanju. *Društvena istraživanja*, 19(3[107]), 421–440. <https://hrcak.srce.hr/55444>
- Francioli, S. P., Danbold, F. i North, M. S. (2024). Millennials versus Boomers: An asymmetric pattern of realistic and symbolic threats drives intergenerational tensions in the United States. *Personality & Social Psychology Bulletin*, 50(11), 1546–1562. <https://doi.org/10.1177/01461672231164203>
- Grigoryev, D., Fiske, S. T. i Batkhina, A. (2019). Mapping ethnic stereotypes and their antecedents in Russia: The stereotype content model. *Frontiers in Psychology*, 10, članak 1643. <http://dx.doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01643>
- Gudykunst, W. B. (1993). Toward a theory of effective interpersonal and intergroup communication: An anxiety/uncertainty management (AUM) perspective. U: R. L. Wiseman i J. Koester (Ur.), *Intercultural communication competence* (str. 33–71). Sage Publications, Inc.

- Hellmann, J. H., Schlechter, P., Knausenberger, J., Bollwerk, M., Geukes, K. i Back, M. D. (2022). Measuring perceived realistic physical threat imposed by migrants: Scale development and validation. *European Journal of Psychological Assessment*, 38(4), 332–342. <https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000668>
- Hines, B. i Rios, K. (2021). Shared disadvantage as a determinant of the relationship between White Americans' socioeconomic status and racial/ethnic prejudice. *European Journal of Social Psychology*, 51(6), 910–923. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2788>
- Islam, M. R. i Hewstone, M. (1993). Dimensions of contact as predictors of intergroup anxiety, perceived outgroup variability, and out-group attitude: An integrative model. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 19(6), 700–710. <https://doi.org/10.1177/0146167293196005>
- Jelić, M., Uzelac, E. i Čorkalo Biruški, D. (2020). Intergroup threat as a mediator of ethnic identification and intergroup orientations. *Journal of Language and Social Psychology*, 39(4), 533–549. <https://doi.org/10.1177/0261927X20932632>
- Kachanoff, F. J., Bigman, Y. E., Kapsaskis, K. i Gray, K. (2021). Measuring realistic and symbolic threats of COVID-19 and their unique impacts on well-being and adherence to public health behaviors. *Social Psychological and Personality Science*, 12(5), 603–616. <https://doi.org/10.1177/1948550620931634>
- Kiralj Lacković, J. i Ajduković, D. (2024). Differences in indicators of socio-psychological integration between refugees from Syria and receiving community in Croatia. *Human Affairs*, 34(2), 244–268. <https://doi.org/10.1515/humaff-2023-0132>
- Kovačević, V., Malenica, K. i Jelaska, I. (2020). Attitudes of students of the University of Split towards asylum seekers as a realistic and a symbolic threat in the context of risk society. *Nova prisutnost*, XVIII(2), 245–257. <https://doi.org/10.31192/np.18.2.2>
- Krüppel, J., Yoon, D., Fieg, K., Sharma, P. i Mokros, A. (2021). On the relationship between right-wing attitudes, conspiracy beliefs, and intergroup threat: Introducing an indirect measure for intergroup threat. *Journal of Theoretical Social Psychology*, 5(4), 354–365. <https://doi.org/10.1002/jts5.103>
- Löw Stanić, A. (2014). *Provjera postavki teorije međugrupne prijetnje u višeetničkoj zajednici nakon sukoba*. [Neobjavljena doktorska disertacija]. Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska. http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/9184/1/Loew%20Stanic_Disertacija_final.pdf
- Ljujić, V., Vedder, P. i Dekker, H. (2012). Romaphobia among Serbian adolescents: The role of national in-group attitudes and perceived threat. *Political Psychology*, 33(6), 911–924. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2012.00927.x>
- Maio, G. R., Esses, V. M. i Bell, D. W. (1994). The formation of attitudes toward new immigrant groups. *Journal of Applied Social Psychology*, 24(19), 1762–1776. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1994.tb01573.x>

- Makashvili, A., Vardanashvili, I. i Javakhishvili, N. (2018). Testing intergroup threat theory: Realistic and symbolic threats, religiosity and gender as predictors of prejudice. *Europe's Journal of Psychology*, 14(2), 464–484. <https://doi.org/10.5964/ejop.v14i2.1483>
- Morrison, K. R. i Ybarra, O. (2008). The effects of realistic threat and group identification on social dominance orientation. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44(1), 156–163. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2006.12.006>
- Morrison, K. R. i Ybarra, O. (2009). Symbolic threat and social dominance among liberals and conservatives: SDO reflects conformity to political values. *European Journal of Social Psychology*, 39(6), 1039–1052. <https://doi.org/10.1002/ejsp.606>
- Nadler, J. T., Weston, R. i Voyles, E. C. (2015). Stuck in the middle: The use and interpretation of mid-points in items on questionnaires. *The Journal of General Psychology*, 142(2), 71–89. <http://dx.doi.org/10.1080/00221309.2014.994590>
- Obaidi, M., Kunst, J. R., Kteily, N., Thomsen, L. i Sidanius, J. (2018). Living under threat: Mutual threat perception drives anti-Muslim and anti-Western hostility in the age of terrorism. *European Journal of Social Psychology*, 48(5), 567–584. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2362>
- Pal, S. (2021). *Your presence threatens me! Experimental examination of intergroup threat theory to assess prejudice towards Muslims*. [Doktorska disertacija, University of Mississippi, MS, USA]. Electronic Theses and Dissertations, 2124. <https://egrove.olemiss.edu/etd/2124>
- Pettigrew, T. F. i Tropp, L. (2008). How does intergroup contact reduce prejudice? Meta-analytic tests of three mediators. *European Journal of Social Psychology*, 38(6), 922–934. <https://doi.org/10.1002/ejsp.504>
- Rast, D. E. III, Gaffney, A. M. i Yang, F. (2018). The effect of stereotype content on intergroup uncertainty and interactions. *The Journal of Social Psychology*, 158(6), 711–720. <https://doi.org/10.1080/00224545.2017.1407285>
- Renfro, C. L., Duran, A., Stephan, W. G. i Clason, D. L. (2006). The role of threat in attitudes toward affirmative action and its beneficiaries. *Journal of Applied Social Psychology*, 36(1), 41–74. <https://doi.org/10.1111/j.0021-9029.2006.00003.x>
- Riek, B. M., Mania, E. W. i Gaertner, S. L. (2006). Intergroup threat and out-group attitudes: A meta-analytic review. *Personality and Social Psychology Review*, 10(4), 336–353. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr1004_4
- Rios, K., Sosa, N. i Osborn, H. (2018). An experimental approach to intergroup threat theory: Manipulations, moderators, and consequences of realistic vs. symbolic threat. *European Review of Social Psychology*, 29(1), 212–255. <https://doi.org/10.1080/10463283.2018.1537049>
- Schlueter, E. i Scheepers, P. (2010). The relationship between outgroup size and anti-outgroup attitudes: A theoretical synthesis and empirical test of group threat- and intergroup contact theory. *Social Science Research*, 39(2), 285–295. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2009.07.006>

- Schlueter, E., Schmidt, P. i Wagner, U. (2008). Disentangling the causal relations of perceived group threat and outgroup derogation: Cross-national evidence from German and Russian panel surveys. *European Sociological Review*, 24(5), 567–581. <https://doi.org/10.1093/esr/jcn029>
- Schmid, K., Tausch, N., Hewstone, M., Hughes, J. i Cairns, E. (2008). The effects of living in segregated vs. mixed areas in Northern Ireland: A simultaneous analysis of contact and threat effects in the context of micro-level neighbourhoods. *International Journal of Conflict and Violence*, 2(1), 56–71. <https://doi.org/10.4119/ijcv-2775>
- Sherif, M. (1966). *Group conflict and cooperation*. Routledge & Kegan Paul.
- Stephan, W. G., Boniecki, K. A., Ybarra, O., Bettencourt, A., Ervin, K. S., Jackson, L. A., McNatt, P. S. i Renfro, C. L. (2002). The role of threats in the racial attitudes of Blacks and Whites. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(9), 1242–1254. <https://doi.org/10.1177/01461672022812009>
- Stephan, W. G. i Renfro, C. L. (2002). The role of threat in intergroup relations. U: D. M. Mackie i E. R. Smith (Ur.), *From prejudice to intergroup emotions: Differentiated reactions to social groups* (str. 191–207). Psychology Press.
- Stephan, W. G., Renfro, C. L., Esses, V. M., Stephan, C. W. i Martin, T. (2005). The effects of feeling threatened on attitudes toward immigrants. *International Journal of Intercultural Relations*, 29(1), 1–19. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2005.04.011>
- Stephan, W. G. i Stephan, C. W. (1985). Intergroup anxiety. *Journal of Social Issues*, 41(3), 157–175. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1985.tb01134.x>
- Stephan, W. G. i Stephan, C. W. (2000). An integrated threat theory of prejudice. U: S. Oskamp (Ur.), *Reducing prejudice and discrimination* (str. 27–46). Erlbaum.
- Stephan, W. G. i Stephan, C. W. (2001). *Improving intergroup relations*. Sage.
- Stephan, W. G. i Stephan, C. W. (2018). Intergroup threat theory. U: Y. Y. Kim (Ur.), *The international encyclopedia of intercultural communication* (str. 1–12). Wiley. <https://doi.org/10.1002/9781118783665.ieicc0162>
- Stephan, W. G., Ybarra, O. i Bachman, G. (1999). Prejudice toward immigrants. *Journal of Applied Social Psychology*, 29(11), 2221–2237. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1999.tb00107.x>
- Stephan, W. G., Ybarra, O. i Rios Morrison, K. (2015). Intergroup threat theory. U: T. D. Nelson (Ur.), *Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination* (2. izdanje, str. 43–55). Psychology Press.
- Swart, H., Hewstone, M., Christ, O. i Voci, A. (2011). Affective mediators of intergroup contact: A longitudinal analysis in South Africa. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(6), 1221–1238. <https://doi.org/10.1037/a0024450>
- Šram, Z. (2010). Etnocentrizam, percepcija prijetnje i hrvatski nacionalni identitet. *Migracijske i etničke teme*, 26(2), 113–142. <https://hrcak.srce.hr/60862>

- Tausch, N., Hewstone, M., Kenworthy, J., Cairns, E. i Christ, O. (2007). Cross-community contact, perceived status differences, and intergroup attitudes in northern Ireland: The mediating roles of individual-level versus group-level threats and the moderating role of social identification. *Political Psychology*, 28(1), 53–68. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2007.00551.x>
- Uzelac, E. (2023). *Međugrupni kontakt i unutargrupna identifikacija kao prediktori međugrupne prijateljnosti u višeetničkim zajednicama*. [Neobjavljena doktorska disertacija]. Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:403755>
- Uzelac, E., Kapović, I., Jelić, M. i Čorkalo Biruški, D. (2022). One size does not fit all: Multiculturalism, assimilationism, and identity among majority and minority groups in two new-established democracies. *Social Psychology*, 53(5), 263–276. <https://doi.org/10.1027/1864-9335/a000490>
- Van Laar, C., Levin, S., Sinclair, S. i Sidanius, J. (2005). The effect of university roommate contact on ethnic attitudes and behavior. *Journal of Experimental Social Psychology*, 41(4), 329–345. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2004.08.002>
- Vedder, P., Wenink, E. i van Geel, M. (2016). Explaining negative outgroup attitudes between native Dutch and Muslim youth in the Netherlands using the integrated threat theory. *International Journal of Intercultural Relations*, 53(1), 54–64. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2016.05.001>
- Velasco González, K., Verkuyten, M., Weesie, J. i Poppe, E. (2008). Prejudice towards Muslims in the Netherlands: Testing integrated threat theory. *The British Journal of Social Psychology*, 47(4), 667–685. <https://doi.org/10.1348/014466608X284443>
- Wagner, U., Tachtsoglou, S., Kotzur, P. F., Friehs, M.-T. i Kemmesies, U. (2020). Proportion of foreigners negatively predicts the prevalence of xenophobic hate crimes within German districts. *Social Psychology Quarterly*, 83(2), 195–205. <https://doi.org/10.1177/0190272519887719>
- Watts, M. W. (1996). Political xenophobia in the transition from socialism: Threat, racism and ideology among East German youth. *Political Psychology*, 17(1), 97–126. <https://doi.org/10.2307/3791945>
- Ye, Y. i Gawronski, B. (2018). Validating the semantic misattribution procedure as an implicit measure of gender stereotyping. *European Journal of Social Psychology*, 48, 348–364. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2337>
- Zou, L. X. i Cheryan, S. (2022). Diversifying neighborhoods and schools engender perceptions of foreign cultural threat among White Americans. *Journal of Experimental Psychology: General*, 151(5), 1115–1131. <https://doi.org/10.1037/xge0001115>
- Župarić-Iljić, D. i Gregurović, M. (2013). Stavovi studenata prema tražiteljima azila u Republici Hrvatskoj. *Društvena istraživanja*, 22(1), 41–62. <https://doi.org/10.5559/di.22.1.03>

Methodological Challenges in Intergroup Threat Research: Guidelines for Future Studies

Abstract

The extensive research corpus on intergroup threat perception underscores its crucial role in intergroup dynamics. However, systematic investigation of threat perception as a primary cause of prejudice and adverse intergroup outcomes began only with the emergence of Intergroup Threat Theory, which integrates premises from earlier relevant theories. This paper has several objectives, the first being a critical review of the conceptualization of intergroup threat as defined by Intergroup Threat Theory. We address the issue of defining various threat types and the need for revising the original model, as well as the complexity introduced by reciprocity and the dynamic nature of the model's constructs. The second objective is to address challenges in measuring intergroup threat, which we explore through a review of experimental and correlational research. To familiarize other researchers with different methodological approaches, we highlight their advantages and limitations, provide an overview of existing studies, and connect their scientific and practical contributions. The theory emphasizes the role of contextual specificities in assessing different threat types, which sometimes leads to inconsistencies in terminology. We also highlight how this can pose a methodological challenge. Finally, by addressing methodological challenges and unresolved questions in intergroup threat research, our third objective is to offer potential solutions and provide guidelines for future research.

Keywords: intergroup relations, Intergroup Threat Theory, conceptualization of intergroup threat, measurement of intergroup threat, research approaches

Primljeno: 7. 3. 2025.

